

Esther volgde het spoor van Syrische vluchtelingen

‘WAT IK HEB GEZIEN, IS NIET TE BEVATTEN. HET LAAT ME NIET LOS’

Als mede-auteur en illustrator van een boekenserie voor Syrische oorlogskinderen, reisde Esther van der Ham (43) langs vluchtelingenkampen in Turkije en Europa. Aangedaan vertelt ze over haar ervaringen. “Mijn hart gaat uit naar alle mensen die op de vlucht zijn, maar in het bijzonder naar de kinderen.”

Tekst: Elke Wolferink-van der Heyden - Foto's: privébeeld

“**D**e oorlog in Syrië laat een ingrijpend spoor van vernieling achter. De miljoenen mensen die op de vlucht zijn naar een veiliger heenkomen, strijken oververmoeid neer in grote tentenkampen, waar ze moeten wachten om verder te mogen reizen. Ze hebben een ‘dak’ boven hun hoofd, maar vaak niet meer dan dat. In de zomer is het er bloedheet, in de winter ijskoud. Grote delen van het kamp staan blank, omdat de grond het regenwater niet meer aankan. Sommigen verblijven er noodgedwongen al vijf jaar in grote armoede. In de stank. In zand, gruis en modder. Met jassen en handschoenen aan en een muts op zitten kinderen in de winter in een tent die door moet gaan voor een school. Studiemateriaal ontbreekt. Ik keek naar de kinderen, sommigen met grote littekens in het gezicht. Die zie je. De rest niet. Met een brok in mijn keel liep ik door het kamp en keek ik naar de jeugd, die

trauma's heeft opgelopen door de aanblik van lijden en de dood. Sommigen konden opeens geen kleuren meer benoemen of waren hun achternaam vergeten.”

Na deze woordenstroom slaakt Esther, nog zichtbaar geraakt, een diepe zucht. “Als ik aan deze reis terugdenk, krijg ik het nog koud. Al zo vaak had ik de schrijnende televisiebeelden voorbij zien komen, dus ik wist wat me te wachten stond. Dacht ik. Want wat ik daar met mijn eigen ogen heb gezien, is niet te bevatten en laat me niet los. Het zijn onschuldige slachtoffers en dat vind ik nog het meest frustrerende. En daarnaast het besef dat de oorlog morgen nog niet afgelopen zal zijn.”

Jamil en Jamila

Toen Esther door schrijfster Elsbeth de Jager werd gevraagd om als mede-auteur en illustrator een vierdelige boekenserie te maken voor kinderen in vluchtelingenkampen, was ze meteen enthousiast. De boeken zijn gemaakt op verzoek van een vluchtelingenorganisatie en gebaseerd op waargebeurde situaties. De verhalen gaan over de

‘Sommige kinderen konden opeens geen kleuren meer benoemen of waren hun achternaam vergeten’

Elsbeth de Jager (49) is getrouwd en heeft twee

volwassen kinderen en een kleinzoon. Behalve als vertaler en docent Duits, werkt Elsbeth als docent NT2 bij Vluchtelingenwerk. Ze ontwikkelt en schrijft lesmateriaal en heeft diverse kinderboeken op haar naam staan. Esther van der Ham (43) is getrouwd en heeft twee zoons van tien en elf jaar oud. Ze is schrijver, illustrator en eigenaar van Droomvallei Uitgeverij. Ze werkt ook bij het Expertisecentrum Duurzame Innovatie van Avans Hogeschool.

hoofdpersonen Jamil en Jamila, die op de vlucht zijn en in een kamp voor Syrische vluchtelingen wonen. De boeken helpen deze kwetsbare groep jongeren bij het verwerken van hun trauma's. De herkenbare verhalen zetten de kinderen aan tot nadenken en praten over wat er is gebeurd. Daarnaast komen ze ook op educatief gebied een stap verder.

De vluchtelingenorganisatie praatte het tweetal bij over de leefomstandigheden in het kamp. Op basis van die informatie kwam het eerste boek tot stand. Maar Esther en Elsbeth wilden de situatie ter plekke zélf voelen, om de volgende ►

wangen. Mijn hart gaat uit naar alle mensen die op de vlucht zijn, maar in het bijzonder naar de kinderen. Er is nauwelijks sprake van opvoeding of studie. Meer dan twee miljoen Syrische kinderen lopen het risico een 'verloren generatie' te worden als de internationale gemeenschap niet snel over de brug komt met hulp. De ellende, de onmacht en de kou... Het werd me allemaal te veel. Gebroken keerde ik terug naar huis."

Rubberboot

Het tweede boek, dat onder meer gaat over de school die in het kamp wordt geplaatst, kwam niet veel later uit. Ook lag het idee voor deel drie al klaar. Dat gaat over de reis vanuit het kamp naar veiliger gebied in Europa. Afgelopen februari pakte Esther haar koffer weer in, om deze tocht door de Balkan ook zelf te maken. Ze wilde haar eigen indrukken in het boek verwerken. Door omstandigheden kon Elsbeth helaas niet mee. Deze keer startte het avontuur op Lesbos.

"Ik zag het kleine stipje op de ruwe zee langzaam bewegen. Ik keek toe hoe de rubberboot volgepakt met vluchtelingen dichterbij kwam. Op die manier is een recordaantal Syrische vluchtelingen via Turkije in Griekenland aan wal gekomen. Veel ouders met kleine kinderen! Ik kan me er niets bij voorstellen dat je je gezin blootstelt aan alleen al deze gevaarlijke overtocht. Wat een moed hebben deze mensen."

'Ik zag een jongeman in de berm liggen. Gestorven van de honger, tijdens zijn tocht naar veiligheid'

In het vluchtelingenkamp Moria op Lesbos krijgt iedereen één deken. Daar moet je zuinig op zijn: voor de komende tijd is het je bescherming tegen de kou en de regen. Het is je matras én je hoofdkussen. Van daaruit gaan de vluchtelingen op de veerboot naar het vasteland van Griekenland. De kinderen die aan boord gaan, met hun lachende

delen nog beter te maken. En zo brachten ze in november 2014 samen een bezoek aan het getroffen gebied.

Angstige blikken

Esther: "We reisden af naar Gaziantep in Turkije, nabij de Syrische grens, waar we de grensstad Kilis bezochten. Met de zon hoog aan de hemel was het warm en toch had ik het ijskoud toen ik de stroom vluchtelingen zag. Ze droegen niet meer dan een puinzak met spullen. De rest hadden ze achtergelaten. Mensen met een angstige blik in hun ogen en vol vragen. Hoe ver is het nog lopen?"

'Gezinnen verblijven in de vrieskou in koepeltentjes. Slappend op de grond. Eten is er amper'

Gaat er een bus? Is er eten, een toilet? Waar slapen we vannacht? Is het hier veilig? Wie kunnen we vertrouwen? Oververmoeid en snel geïrriteerd. De

spanning was om te snijden. Die sfeer is lastig te beschrijven, maar ik voel die kilte weer als ik eraan terugdenk.

Onze boeken deelden we uit in een weesschool - een school voor kinderen waarvan familieleden zijn omgekomen in de oorlog. De directeur rijdt dagelijks rond om zwerfkinderen van de straat te plukken, om te voorkomen dat ze op het criminele pad raken. Het leven van deze kinderen staat op zijn kop. Er was een jongetje op die school dat al een halfjaar niets had gezegd. Toen begon hij te tekenen: bommen, ingestorte huizen, soldaten met geweren. Uiteindelijk verbrak hij de stilte. Hij vertelde over zijn tekeningen en over de onverdraaglijke herrie van de bommen die hij nog lange tijd in zijn hoofd had gehoord. We hebben het hier over een kleuter! Ongelooflijk. Ik ben heel blij met de boekenserie die we maken. De boeken helpen niet alleen bij de verwerking, maar geven deze mensen ook vertrouwen en hoop, omdat ze merken dat de wereld hen nog niet is vergeten."

Oud en nieuw

Esther was nog maar amper terug van deze aangrijpende reis, toen de vluchtelingenorganisatie vroeg of ze wilde helpen met het beschilderen van grote containers. Die zouden binnenkort op het kamp als

school in gebruik worden genomen. "En zo zat ik op 30 december 2014 alweer in het vliegtuig. Ik was op Schiphol nog maar net uitgezwaaid door mijn man en kinderen, toen ze mij al overspoelden met hun lieve berichtjes." Openhartig laat Esther de teksten op haar mobieltje zien, waarvan 'ik mis je' de strekking is.

"Ik logeerde bij Syrische vluchtelingen, in hun huis dat meer een krot was dan een echt huis. Hier zou ik dit jaar oud en nieuw vieren. Nou ja, vieren? Op oudejaarsavond keken we op de televisie naar de ravage die recente bombardementen hadden aangericht. Je zag mensen over puin klimmen en in de huiskamer vroegen ze zich af of ze iemand herkenden. De voortslepende oorlog heeft scholen, ziekenhuizen en andere faciliteiten vernield. Talloze mensen zijn gedood, gewond of vermist. Nee, er was geen reden voor feest. We gingen nog voor middernacht naar bed.

Het beschilderen van de containers zorgde voor veel afleiding. Het voelde goed om iets te kunnen doen voor het grauwe en troosteloze vluchtelingenkamp, waar nog geen boompje groeit. Alles is gekapt om vuur te maken. Door de kleurrijke, wandvullende illustraties werd het een vrolijk geheel. Bij het inkleuren werd ik geholpen door een groep vluchtelingen. Een week lang hebben we keihard gewerkt. Op de laatste dag schilderde ik een witte wolk en schreef daarin: With love, Esther. Toen brak ik. De tranen stroomden over mijn

gezichtjes vol hoop, denken dat hun doel met deze tocht is bereikt. Maar aan de overkant staat hun een nieuw drama te wachten. Gezinnetjes verblijven er in de vrieskou in koepeltentjes. Slappend op de grond. De grote tenten staan vol bedden, dicht op elkaar. Eten is er amper.”

Moordende onzekerheid

Vanaf Athene gaan de vluchtelingen vroeg of laat met de bus door naar het volgende kamp, op Macedonisch grondgebied. Leegstaande en ingestorte panden maken hier een troosteloze indruk in een gebied dat vroeger rijk was aan industrie. Vanaf dit kamp gaat de reis per trein verder door Macedonië, naar het kamp bij Skopje. Verderop, achter hekken, gaas en prikkeldraad, ligt Servië.

‘Vluchten doe je alleen als je écht ten einde raad bent. Als je niets meer te verliezen hebt’

“Het kamp bij Skopje ligt op een open vlakte, waar het hard waait. Dankzij de hulpverleners staan de grotere tenten inmiddels op een fundering van beton. Stapelbedden en voedselpakketten wachten op de nieuwe stroom vluchtelingen die elk moment kan arriveren. Hier begint voor hen voor de zoveelste keer het wachten op toestemming om door te reizen.”

De hoofdpersoon in het derde boek reist via Servië, Hongarije en Oostenrijk door naar Duitsland, maar voor Esther stopte de reis in Skopje. “In gedachten wens ik

Meer informatie over de boekenserie Jamil & Jamila is te vinden op: www.droomvalleiuitgeverij.nl.

alle vluchtelingen veel geluk, waarheen ze ook gaan. Ik heb de sfeer geproefd en de barre omstandigheden gezien. Ik zag een jongeman in de berm liggen. Dood. Gestorven van de honger, tijdens zijn tocht naar veiligheid. Absurd om dit in Europa mee te maken. Ik heb in de ogen gekeken van de verslagen mannen, vrouwen en kinderen op de vlucht. De wanhoop en machteloosheid heb ik gevoeld. Het verdriet en de vermoeidheid gezien. En zo nu en dan een sprankje hoop op een beter leven én de hoop om ooit weer terug te kunnen keren. Maar de continue onzekerheid onderweg is allesoverheersend en werkelijk moordend. Wat, waar, wanneer, hoe en hoelang? Niemand die daar iets zinnigs over kan zeggen. En dan ook nog de bezorgdheid om de mensen die ze zijn kwijtgeraakt. Zijn ze gevonden en leven ze nog?”

Contrast

Esther had haar kinderen beloofd dat ze naar de Efteling zouden gaan zodra ze weer thuis was. Een dag na haar thuiskomst maakte ze haar belofte waar en een groter contrast was niet mogelijk geweest. “Ik liep daar met een heel vreemd gevoel rond, de hele dag omgeven door vrolijke muziek en uitbundige kleuren, terwijl ik zelf nog helemaal vol was van alle ellende die ik had gezien. Alles heeft een andere lading gekregen. De kleine problemen die we in Nederland hebben, vallen in het niet.”

Het derde boek zit inmiddels in de afrondende fase en zal in juni uitkomen. De hele Arabische serie is overigens ook verkrijgbaar in diverse Europese talen, zodat kinderen hier een inkijkje krijgen in het leven van leeftijdgenootjes op de vlucht.

“Misschien helpt het om de beeldvorming bij te stellen. De media staan nog altijd bol van verhitte discussies en vooroordelen over vluchtelingen. Vaak het gevolg van onwetendheid. Ik denk dat wat meer inlevingsvermogen ons een stapje verder zal brengen. Mijn mening is dat we mensen in nood moeten helpen. Bij voorkeur in hun eigen land en anders hier. Dat hoeft hulp aan bijvoorbeeld ouderen en daklozen niet uit te sluiten. Laten we deze groepen alsjeblieft niet tegen elkaar uitspelen en wat minder vijandig zijn.

Wat ik heb gezien, wens je niemand toe. Vluchten doe je alleen als je écht ten einde raad bent. Als je niets meer te verliezen hebt. Dan moet de situatie gruwelijk zijn op de plek die ooit je thuis was.” Mistroostig schudt Esther haar hoofd. “Ik hoop dat ik zelf ook hulp krijg en houvast vind als ik ooit in zo'n situatie terechtkom.” ■